

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ ΑΔΙΕΞΟΔΑ - ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ (Νοέμβριος 2006)

Συγγραφέας: ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΑΡΚΑΓΙΑΝΝΗΣ

Θα παρατηρήσατε ασφαλώς ότι τον τελευταίο καιρό τα οικολογικά προβλήματα καταλαμβάνουν κεντρική θέση στο διεθνή Τύπο και από εκεί μεταφέρονται και στο δικό μας. Κυρίως προβάλλεται το φαινόμενο του θερμοκηπίου, το οποίο απειλεί με σοβαρές αλλοιώσεις το κλίμα του πλανήτη, και άρα το ίδιο το πλανητικό οικοσύστημα με βιβλική καταστροφή. Η καταστροφή είναι ορατή σε προβλέψιμο μέλλον και οι αιτίες διαπιστωμένες: είναι η υπερβολική και συνεχώς αυξανόμενη καύση πετρελαίου και των παραγώγων του, από την οποία εξαρτάται απόλυτα αυτό που ονομάζουμε ανάπτυξη, τουλάχιστον με τη σημερινή της μορφή της συνεχούς μεγέθυνσης όλων των επιμέρους χαρακτηριστικών της: μεγέθυνση της παραγωγής, του εμπορίου και της κατανάλωσης.

Πολλοί εξακολουθούν να πιστεύουν ότι αιτία της επαπειλούμενης οικολογικής καταστροφής δεν είναι η ανάπτυξη αυτή καθαυτή, αλλά η σημερινή καπιταλιστική της μορφή, συνδέοντας έτσι το πλανητικό οικολογικό πρόβλημα με το επίσης πλανητικό κοινωνικό πρόβλημα της άνιση κατανομής της ίδιας της ανάπτυξης και του πλούτου. Η αλήθεια όμως είναι ότι όλα τα μοντέλα ανάπτυξης, αυτά που γνωρίσαμε στην πράξη και αυτά που επεξεργάσθηκε η θεωρία, στηρίζονται στην αυξανόμενη μεγέθυνση μέσω της επίσης αυξανόμενης απορρόφησης φυσικών πόρων. Το πραγματικό δίλημμα που προκύπτει είναι ταυτόχρονα και ουτοπικό: ή οικολογική καταστροφή ή έλεγχος και περιορισμός της ανάπτυξης.

Το δίλημμα είναι πραγματικό στο πρώτο μέρος ως προς τους όρους της οικολογικής καταστροφής και ουτοπικό στο δεύτερο σκέλος ως προς τη δυνατότητα περιορισμού της ανάπτυξης. Όχι μόνο γιατί η ανάπτυξη είναι το όνειρο και η προσδοκία όλων των κατοίκων του πλανήτη, αλλά και γιατί ο ελεγχόμενος ή μη περιορισμός της ανάπτυξης μπορεί να προκαλέσει μία επίσης μεγάλη οικονομική και κοινωνική καταστροφή. Μάλλον οφείλουμε να σκεφτόμαστε ότι η Κίνα και η Ινδία στο προβλέψιμο μέλλον θα αποκτήσουν τόσα κατά κεφαλήν αυτοκίνητα και ψυγεία όσα

σήμερα οι ΗΠΑ! Και τότε η πλανητική οικολογική απειλή θα είναι πολλαπλάσια της σημερινής. Αυτή είναι η λογική της ανάπτυξης και δεν υπάρχει καμία δύναμη ικανή να την αλλάξει.

Το οικολογικό κίνημα μικρό, αλλά ριζοσπαστικό και καταλυτικό στη δεκαετία του '70, γρήγορα διαπίστωσε το αδιέξοδο. Ένα τμήμα του θέλησε να διατηρήσει την «ιδεολογική του καθαρότητα» και αποσύρθηκε στην ούτως ή άλλως ουτοπική άκρα αριστερά και ένα δεύτερο άρχισε να συμμετέχει σε κεντροαριστερές κυβερνήσεις, επειδή, στην καλύτερη περίπτωση, πίστευε ότι του δίνεται έτσι η ευκαιρία να δοκιμάσει στην πράξη άλλες πιο ήπιες μορφές ανάπτυξης. Η πράξη έδειξε ότι δεν υπάρχουν άλλες μορφές, ότι η ανάπτυξη, μικρή ή μεγάλη, έχει μία μόνο μορφή, η οποία είναι οικολογικά πιο άγρια και απειλητική στις καθυστερημένες χώρες.

Ένα τρίτο τμήμα, τέλος, πολυπληθέστερο και δραστήριο, εγκατέλειψε τον αγώνα για την αποτροπή της μείζονος απειλής, της πλανητικής και συγκέντρωσε την προσοχή του και τη δράση του σε ελάσσονα και τοπικού χαρακτήρα προβλήματα, στην προστασία της καθημερινότητας από ελάσσονες οικολογικές απειλές. Υπάρχουν πράγματι πολλά και «μικρά» οικολογικά προβλήματα που έχουν άμεση και πρακτική σχέση με την καθημερινή μας ζωή, όπως είναι η διαχείριση των λυμάτων και απορριμμάτων, η διαχείριση των υδάτινων πόρων, η καταστροφή των δασών, η μόλυνση του εδάφους από λιπάσματα και φυτοφάρμακα, η μόλυνση των θαλασσών και των ακτών, η νόθευση ή η μετάλλαξη των τροφίμων και άλλα.

Με αυτή τη δεύτερη κατηγορία οικολογικών προβλημάτων, όπου δεν υπάρχει ή ακόμη δεν διαγράφεται οικολογικό αδιέξοδο, θα ασχοληθούμε στο φύλλο της επόμενης Τρίτης.

Περισσότερο από τη μείζονα και «παγκοσμιοποιημένη» οικολογική απειλή, το φαινόμενο του θερμοκηπίου (πριν «παγκοσμιοποιηθεί» η οικονομία είχαν «παγκοσμιοποιηθεί» τα προβλήματά μας), προκαλεί την ευαισθησία των πολιτών και διαμορφώνει την οικολογική τους συνείδηση, τα ελάσσονα προβλήματα, αυτά που συνδέονται με την καθημερινότητά μας και εμφανίζονται με τοπικούς περιορισμούς.

Θα επαναλάβουμε μερικά από αυτά: Είναι η διαχείριση των λυμάτων και απορριμμάτων, η διαχείριση του γλυκού νερού, η καταστροφή των δασών, ο

περιορισμός των ελεύθερων χώρων, η συγκέντρωση του πληθυσμού και των δραστηριοτήτων σε μεγάλα αστικά κέντρα, η καταπόνηση και η μόλυνση του εδάφους, η μόλυνση των θαλασσών και των ακτών, η νόθευση ή η μετάλλαξη των τροφίμων, τα είδη και οι ποικιλίες των φυτών και των ζώων που απειλούνται με αφανισμό. Υπάρχουν και άλλα...

Τα προβλήματα αυτά συνδέονται επίσης με την «ανάπτυξη» και την εξάπλωση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και τη συνεχώς βαθύτερη διείσδυσή τους στη φύση και στα κατά τόπους οικοσυστήματα. (Η έννοια του οικοσυστήματος είναι καθαρά επιστημονική, με την ακρίβεια και την αυστηρότητα που έχουν οι έννοιες στις φυσικές επιστήμες και αποτελεί τη βάση της Οικολογίας, ως φυσικής επιστήμης), πρακτικά όμως είναι διαχειρίσιμα ή φαίνονται ότι είναι, με την παρέμβαση κεντρικής πολιτικής βούλησης, δηλαδή της οργανωμένης πολιτείας.

Για να έλθουμε στα καθ' ημάς, ώστε η συζήτηση να είναι συγκεκριμένη και πρακτική, το πρώτο που παρατηρούμε είναι η συνύπαρξη στο ίδιο υπουργείο της προστασίας του περιβάλλοντος με τα δημόσια έργα. Θα μας πουν ότι η συνύπαρξη αυτή έχει την έννοια ότι τα δημόσια έργα εκτελούνται με όρους προστασίας του περιβάλλοντος. Στην πράξη συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο: Οι οικολογικές αρμοδιότητες του «υπουργείου Περιβάλλοντος», ατελείς και ασθενείς, προσφέρουν άλλοθι και πρόσχημα στην οικολογική καταστροφή που προκαλούν τα δημόσια έργα του ίδιου υπουργείου. Η δεύτερη συνέπεια αυτής της συνύπαρξης είναι να έχει αποτραπεί μέχρι τώρα η διαμόρφωση κεντρικού οργάνου, με επιστημονική κατάρτιση και εξειδίκευση για τη μελέτη των οικοσυστημάτων και την προστασία τους. Πιστεύω ότι ένα τέτοιο όργανο θα απέφευγε να χαρακτηρίσει π.χ. την εκτροπή του Αχελώου... μείζονα οικολογική παρέμβαση ή ως προστασία του περιβάλλοντος τη διαμόρφωση μεγάλης χωματερής (ΧΥΤΑ επί το ευγενέστερο) στην πυκνοκατοικημένη Αττική.

Η δεύτερη παρατήρηση αφορά την οικολογική νομοθεσία που αυτή κυρίως διαμορφώνει κεντρικά την αντίληψη του τι επιτρέπεται και τι όχι, δηλαδή την οικολογική συνείδηση. Η νομολογία του Ε΄ Τμήματος του Συμβουλίου Επικρατείας αποτελεί ήδη σημαντικό corpus για τη διαμόρφωση νομικής προστασίας του περιβάλλοντος. Όλες όμως οι κυβερνήσεις δεν κρύβουν την απέχθειά τους στις αρμοδιότητες και τις αποφάσεις του και την επιθυμία τους να τις περιορίσουν ή να τις υποκαταστήσουν. Δεν κρύβουν επίσης την ενόχλησή τους από τη συνταγματική

προστασία του οικολογικού αγαθού, στον βαθμό και την έκταση που αυτή υπάρχει. Συχνά το ίδιο το ΣτΕ δυσφορεί και αντιστρατεύεται τις αποφάσεις του Ε΄ τμήματός του!

Η κυρίαρχη αντίληψη είναι ότι οι νόμοι για την προστασία του φυσικού και ιστορικού περιβάλλοντος παρεμποδίζουν «τα έργα ανάπτυξης», ενώ η προσφυγή των πολιτών στα δικαστήρια για να προστατεύσουν το οικολογικό αγαθό θεωρείται μεγάλο ατύχημα για την πορεία ενός έργου ή για τα συμφέροντα που συνδέονται με την εκτέλεσή του... Αυτά τα λίγα για σήμερα. Θα επανέλθουμε όμως...

Τα άρθρα δημοσιεύθηκαν στην Εφημερίδα «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» στις 4 και στις 7 Νοεμβρίου 2006, σ. 24.